

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ THU QUỲNH

QUAN NIỆM VỀ “*THÂN*” QUA PHÁT NGÔN CỦA
CÁC NHÂN VẬT NỮ TRONG *TRUYỀN KỶ MẠN LỤC*
NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HOÁ VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ THU QUỲNH

QUAN NIỆM VỀ “*THÂN*” QUA PHÁT NGÔN CỦA
CÁC NHÂN VẬT NỮ TRONG *TRUYỀN KỶ MẠN LỤC*
NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN

Ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HOÁ VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Dương Thu Hằng

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi. Các nội dung trình bày trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 11 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thu Quỳnh

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS. TS Dương Thu Hằng về sự hướng dẫn tận tình, đầy đủ, chu đáo và đầy tinh thần trách nhiệm của cô trong toàn bộ quá trình em hoàn thành luận văn.

Em xin trân trọng cảm ơn sự tạo điều kiện giúp đỡ của Ban chủ nhiệm Khoa Ngữ Văn và các thầy cô giáo Phòng đào tạo Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ em thực hiện đề tài luận văn này.

Em cũng xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên và nhiệt tình giúp đỡ em trong thời gian hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 11 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thu Quỳnh

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
3. Mục đích nghiên cứu	6
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	6
5. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi nghiên cứu	6
6. Phương pháp nghiên cứu	7
7. Dự kiến đóng góp của luận văn	8
8. Cấu trúc của luận văn	8
Chương 1: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI	10
1.1. Diễn ngôn và các mã cơ bản của diễn ngôn trong tiếp cận tác phẩm văn học	10
1.1.1. Khái niệm diễn ngôn.....	10
1.1.2. Khái niệm về mã và mã hệ tư tưởng, mã thể loại của lý thuyết diễn ngôn...	13
1.2. Đôi nét về quan niệm “ <i>thân</i> ”	18
1.2.1. Quan niệm của các tôn giáo về “ <i>thân</i> ”	18
1.2.2. Quan niệm về “ <i>thân</i> ” trong văn học trung đại Việt Nam.....	20
1.3. Đôi nét về Nguyễn Dữ và hệ thống nhân vật phụ nữ trong <i>Truyện kỳ mạn lục</i>	24
1.3.1. Đôi nét về thân thế và thời đại của Nguyễn Dữ.....	24
1.3.2. Phác thảo hệ thống nhân vật người phụ nữ trong <i>Truyện kỳ mạn lục</i>	25
* Tiểu kết chương 1	30

Chương 2: QUAN NIỆM VỀ “THÂN” QUA PHÁT NGÔN CỦA CÁC NHÂN VẬT PHỤ NỮ TRUYỀN THỐNG THEO QUAN ĐIỂM NHO GIÁO TRONG TRUYỀN KỲ MẠN LỤC NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN	32
2.1. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn của các nhân vật phụ nữ truyền thống trong <i>Truyền kỳ mạn lục</i> dưới góc độ mã hệ tư tưởng	32
2.1.1. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về nhu cầu vật chất	32
2.1.2. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về tình yêu chung thủy, gắn liền với hạnh phúc gia đình	39
2.1.3. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về vấn đề sinh - tử	46
2.2. Quan niệm “thân” qua phát ngôn của các nhân vật phụ nữ truyền thống trong <i>Truyền kỳ mạn lục</i> dưới góc độ mã thể loại	53
2.2.1. Yếu tố kì ảo	53
2.2.2. Sự hòa thanh diễn ngôn	58
* Tiểu kết chương 2	61
Chương 3: QUAN NIỆM VỀ “THÂN” QUA PHÁT NGÔN CỦA CÁC NHÂN VẬT PHỤ NỮ PHI TRUYỀN THỐNG THEO QUAN ĐIỂM NHO GIÁO TRONG TRUYỀN KỲ MẠN LỤC NHÌN TỪ LÝ THUYẾT DIỄN NGÔN	63
3.1. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn của các nhân vật phụ nữ phá cách trong <i>Truyền kỳ mạn lục</i> dưới góc độ mã hệ tư tưởng	63
3.1.1. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về nhu cầu vật chất	63
3.1.2. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về tình yêu tự do, khao khát hạnh phúc đời thường	67
3.1.3. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn về vấn đề sinh - tử	78
3.2. Quan niệm về “thân” qua phát ngôn của các nhân vật phụ nữ phá cách trong <i>Truyền kỳ mạn lục</i> dưới góc độ mã thể loại	83
3.2.1. Thế giới kì ảo	83
3.2.2. Những diễn ngôn trái chiều	87
* Tiểu kết chương 3	100
KẾT LUẬN	101
TÀI LIỆU THAM KHẢO	103
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Chịu ảnh hưởng của hệ tư tưởng Nho giáo, văn học trung đại Việt Nam từ thế kỉ X đến XV hầu như vắng bóng hình ảnh của người phụ nữ. Ra đời vào thế kỉ XVI, *Truyện kỳ mạn lục* của Nguyễn Dữ đã trở thành một hiện tượng đột xuất, một sự khởi đầu cho hàng loạt vấn đề về người phụ nữ trong dòng chảy văn học dân tộc. Bên cạnh hình ảnh người phụ nữ theo quan điểm “tam tông tứ đức” của Nho giáo với quan niệm truyền thống về hạnh phúc gia đình, lần đầu tiên trong lịch sử văn học Việt Nam, xuất hiện những người phụ nữ “lệch chuẩn”: tự do yêu đương, tự do ân ái và đấu tranh cho khát vọng tình yêu của chính mình. Trong đó, có nhiều nhân vật nữ đã trực tiếp nói lên quan niệm cá nhân về tình yêu và những nhu cầu bản năng của con người.

Nguyễn Dữ là một nhà nho sống ở thế kỉ XVI, ông viết *Truyện kỳ mạn lục* khi đã lui về ở ẩn. So với thời đại, Nguyễn Dữ đã có cái nhìn rất mới mẻ và đa diện về quyền sống, quyền được yêu, được hưởng hạnh phúc lứa đôi của người phụ nữ trong xã hội cũ. Ông cũng là một trong số ít các tác gia đương thời đề cập đến chữ “thân” với cái nhìn sâu sắc. Nếu như trước đây, đa số nhân vật trong văn học trung đại chủ yếu đề cao chữ “tâm” trong sáng thì trong *Truyện kỳ mạn lục* của Nguyễn Dữ, một bộ phận nhân vật nữ của ông đã mạnh dạn đề cao chữ “thân” phàm tục. Vậy chữ “thân” trong *Truyện kỳ mạn lục* có nét gì độc đáo? Những quan niệm mới mẻ về tình yêu, hạnh phúc của các nhân vật nữ trong *Truyện kỳ mạn lục* có đưa họ tới bến bờ hạnh phúc không hay cuộc đời họ sẽ luẩn quẩn trong vòng bế tắc? Tác phẩm của Nguyễn Dữ có ý nghĩa như thế nào đối với sự phát triển của văn học Việt Nam các giai đoạn sau với đề tài về người phụ nữ? Đây là những câu hỏi cần được tìm hiểu, nghiên cứu để góp thêm góc nhìn mới về áng “thiên cổ kỳ bút” đã quen thuộc lâu nay.

Bên cạnh đó, diễn ngôn là khái niệm ra đời từ rất sớm, đã trở thành đề tài của nhiều công trình nghiên cứu ngôn ngữ học trên thế giới. Tuy nhiên, giá

trị của diễn ngôn không chỉ bó hẹp trong lĩnh vực ngôn ngữ mà còn được mở rộng trong phạm vi nghiên cứu khoa học nhân văn nói chung, nghiên cứu văn học nói riêng. Trong khuôn khổ luận văn này, chúng tôi mạnh dạn tìm hiểu quan niệm về chữ “*thân*” trong *Truyện kỳ mạn lục* dưới góc nhìn của lý thuyết diễn ngôn hiện đại với hi vọng có những đóng góp mới.

Từ những lí do trên, chúng tôi chọn nghiên cứu đề tài: **“*Quan niệm về “thân” qua phát ngôn của các nhân vật nữ trong Truyện kỳ mạn lục nhìn từ lý thuyết diễn ngôn*”**.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Sử dụng diễn ngôn để nghiên cứu văn học còn là một công việc mới mẻ ở Việt Nam song đã có khá nhiều bài nghiên cứu về diễn ngôn của các nhà phê bình lý luận văn học, có thể kể đến các công trình: *Lý thuyết văn học hậu hiện đại* của Phương Lựu (NXB Đại học Sư phạm Hà Nội, 2011); *Khái niệm diễn ngôn trong nghiên cứu văn học hôm nay* của Trần Đình Sử (tháng 3 năm 2013); *Về diễn ngôn người kể chuyện trong truyện ngắn Trang Thế Hy* của Lâm Thị Thiên Lan (Tạp chí Khoa học, văn hoá và du lịch, số 12, tháng 7/2013); *Diễn ngôn về giới tính và thi pháp nhân vật* của Trần Văn Toàn (Tạp chí văn học số 8.2013); *Diễn ngôn trong giao tiếp văn học* của Nguyễn Duy Bình (Tạp chí khoa học ĐHQGHN, năm 2012); *Dẫn nhập lí thuyết diễn ngôn của M.Foucault và nghiên cứu văn học* của Trần Văn Toàn (tháng 9 năm 2015); *Diễn ngôn về tính dục trong văn xuôi hư cấu Việt Nam từ đầu thế kỉ XX đến 1945* của Trần Văn Toàn (Tham luận tại Hội thảo Diễn ngôn, Khoa Ngữ Văn, ĐHSP Hà Nội, năm 2010); *Tiểu thuyết Việt Nam đương đại nhìn từ góc độ diễn ngôn* (Luận án Tiến sĩ của Nguyễn Thị Hải Phương, ĐHSP HN, năm 2012); *Diễn ngôn nữ quyền trong văn xuôi Suong Minh Nguyệt* (Luận văn thạc sĩ của Nguyễn Thị Ngọc Giàu năm 2016, ĐHSP TP.HCM); *Diễn ngôn về sức thuộc địa trong tác phẩm “Người tình” của Mr.Duras* của Nguyễn Thị Ngọc Minh (đăng trên trang web: <http://vanhoanghean.com.vn> ngày 14/07/2011); *Diễn ngôn về chiến tranh và hòa bình trong tiểu thuyết*

của Lê Khâm - Phan Tứ: một cái nhìn lịch đại (Luận văn thạc sĩ của Tô Thùy Quyên, ĐHSP TP.HCM, năm 2014); *Diễn ngôn nhân vật trong nhóm truyện ngắn thế sự của Phan Huy Thiệp* (Bài viết của Phan Thị Điệp, Hội thảo khoa học sinh viên lần IX, năm 2016); *Mạch lạc diễn ngôn hội thoại trong một số tác phẩm văn học hiện đại* (Luận văn thạc sĩ của Trần Thị Thu Hương, ĐHKHXH&NV, ĐHQG Hà Nội, năm 2009); *Tiểu thuyết vùng sâu của Tô Nhuận Vỹ từ góc nhìn diễn ngôn* (Luận văn thạc sĩ của Lê Thị Thanh Huyền, ĐHSP Hà Nội, năm 2013); *Kí như một loại hình diễn ngôn* (Luận án tiến sĩ của Nguyễn Thị Ngọc Minh, ĐHSP Hà Nội, năm 2013); *Diễn ngôn về giới nữ trong văn học hiện thực xã hội chủ nghĩa Việt Nam* (Luận án tiến sĩ của Nguyễn Thị Vân Anh, ĐHSP Hà Nội, năm 2017); *Phân tích diễn ngôn do trẻ em viết trong chuyên mục “cười vui” của báo Nhi Đồng giai đoạn 1998 - 2008* (Luận văn thạc sĩ của Đặng Chinh Ngọc, ĐHKHXH&NV, năm 2015); *Mối quan hệ giữa diễn ngôn đạo đức và diễn ngôn tình yêu, tính dục trong Truyền kỳ mạn lục của Nguyễn Dữ* (Luận văn thạc sĩ của Nguyễn Thanh Bình, ĐHKHXH&NV, năm 2016); *Văn chính luận Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh từ góc nhìn lý thuyết phân tích diễn ngôn* (Luận án tiến sĩ của Trần Bình Tuyên, ĐHKH Huế, năm 2017);... Các công trình nghiên cứu trên đã vận dụng lý thuyết diễn ngôn trên phương diện xã hội để nghiên cứu một số nội dung văn học và thể loại văn học. Điều này không chỉ góp phần làm rõ khái niệm diễn ngôn trong văn học mà còn sử dụng diễn ngôn như một công cụ để nghiên cứu các tác phẩm, mở ra thêm hướng đi mới trong tiếp nhận văn học theo hướng hiện đại.

Truyền kỳ mạn lục đã thu hút được sự quan tâm của đông đảo độc giả và cho đến ngày nay, nhiều vấn đề trong tác phẩm này vẫn thu hút sự chú ý của giới nghiên cứu và phê bình văn học. Chúng tôi xin điểm qua một số bài viết, tài liệu ghi chép, công trình nghiên cứu về tác phẩm này như: *Tìm hiểu khuynh hướng sáng tác trong Truyền kỳ mạn lục của Nguyễn Dữ* (Nguyễn Phạm Hùng - Tạp chí văn học số 7, 1987); *Truyền kỳ mạn lục một thành tựu*

của truyện ký văn học viết bằng chữ Hán (Bùi Duy Tân - Văn học Việt Nam, NXBGD, 2001); *Nghiên cứu so sánh tiểu thuyết truyền kỳ Hàn Quốc - Trung Quốc - Việt Nam thông qua Kim Ngao tân thoại, Tiễn đăng tân thoại, Truyền kỳ mạn lục* (Luận án tiến sĩ của tác giả Jeon Hye Kyun, năm 1994); *Bàn luận thêm về vấn đề tác giả - tác phẩm **Truyền kỳ mạn lục*** (Lại Văn Hùng - Tạp chí văn học số 10, 2002); *Nghiên cứu so sánh **Tiến đăng tân thoại** và **Truyền kỳ mạn lục*** (Trần Ích Nguyên, 2000); *Những vấn đề khác nhau có liên quan đến **Truyền kỳ mạn lục*** (Kawamoto Kurive - Tạp chí văn học, 1996); *Ảnh hưởng của văn học dân gian trong **Truyền kỳ mạn lục** của Nguyễn Dữ* (Luận văn Thạc sĩ của tác giả Nguyễn Xuân Hòa năm 1997); *Cảm hứng chính sự trong **Truyền kỳ mạn lục*** (Luận văn thạc sĩ của Phan Thị Tinh, ĐH Vinh, năm 2012); *Tiếp nhận **Truyền kỳ mạn lục** của Nguyễn Dữ thời kỳ đổi mới* (Luận văn thạc sĩ của Hoàng Thị Huyền Trang năm 2013, ĐHSPTN); *Quan niệm nghệ thuật về con người trong **Truyền kỳ mạn lục** của Nguyễn Dữ* (Nguyễn Thị Tính - Tạp chí khoa học - ĐHSPHN, 2014); *Tìm hiểu sắc thái dục tính trong **Truyền kỳ mạn lục*** (Luận văn thạc sĩ của Lê Thị Hoài Thu, ĐHKHXH&NV, năm 2014); *Sự kết hợp phương thức tự sự và trữ tình trong **Truyền kỳ mạn lục*** (Luận văn thạc sĩ của Tô Kim Yên, ĐHSP TP.HCM, năm 2014); *Những biến đổi của “kỳ” và “thực” trong truyện ngắn truyền kỳ Việt Nam* của Vũ Thanh (Tạp chí Văn học, số 6 - 1994); *Về mối quan hệ giữa **Tiến đăng tân thoại** và **Truyền kỳ mạn lục*** của Phạm Tú Châu (Tạp chí Văn học, số 3 - 1997); *Tương đồng mô hình cốt truyện dân gian và những sáng tạo trong **Truyền kỳ mạn lục*** của PGS. TS Nguyễn Hữu Sơn (Tạp chí Nghiên cứu văn học, năm 2011); *Mối quan hệ giữa diễn ngôn đạo đức và diễn ngôn tình yêu, tính dục trong **Truyền kỳ mạn lục** của Nguyễn Dữ* (Luận văn thạc sĩ của Nguyễn Thanh Bình, ĐHKHXH&NV, năm 2016);... Các công trình nghiên cứu về *Truyền kỳ mạn lục* đã khai thác sâu vào khuynh hướng sáng tác, cảm hứng chính sự, thế giới nghệ thuật, quan niệm về con người và đặc biệt là so sánh *Truyền kỳ mạn lục* với các tác phẩm cùng trường thể loại để